

WIM HARDYNS^a,
THOM SNAPHAAN^b &
JONAS DIEUSSAERT^c

Wat kunnen open bronnen ons leren over de crime-terror nexus in België?

Panopticon, 41 (2), 160-180
© 2020 Maklu | ISSN 0771-1409 | Maart 2020

- a Professor, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent
- b Doctoraatsonderzoeker en academisch assistent, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent
- c Onderzoeker, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent (Corresp. Jonas.Dieussaert@UGent.be)

WHAT CAN OPEN SOURCES LEARN US ABOUT THE CRIME-TERROR NEXUS IN BELGIUM?

Few studies have been conducted on the crime-terror nexus in the Belgian context. The current study therefore examines what open source data could learn us about the crime-terror nexus in Belgium and which shortcomings need to be addressed. A descriptive view is presented by mapping socio-demographic and socio-economic characteristics as well as the criminal history of 52 Belgian nationals, convicted for terrorism related offenses, on the basis of information that was found in, among others, digital newspaper articles, blogs, scientific journals and books. A clear overlap with previous criminal offenses is found in this study, referring to the 'typical' profile of what is known as the 'fourth wave criminal jihadist'. In 42% of the cases, a criminal past seems to emerge from open source data. Nevertheless the reported results need to be interpreted in the light of the limitations of data availability and the inclusion of an unrepresentative sample of the total population. Primary data sources as well as official data (e.g. police data, judicial data and data from security and intelligence services) can provide more accuracy and are necessary to provide a more complete view of this complex nexus.

Keywords: Crime-terror nexus, Open sources, Terrorism

Kernwoorden: Crime-terror nexus, Open bronnen, Terrorisme

1. INLEIDING

Waar traditionele terrorismestudies vaak wijzen op een aanzienlijk aandeel hoogopgeleiden zonder criminele voorgeschiedenis (SAGEMAN, 2004), duiden recente studies eerder op het omgekeerde (BAKKER & DE BONT, 2016; BASRA & NEUMANN, 2017; HECKER, 2018; REKAWEK, SZUCS, BABIKOVA, & LOZKA, 2019; THUIS, RODERMOND, & WEERMAN, 2018; WEENINCK, 2019). Het gaat dan vooral om individuen die naast een betrokkenheid in terroristische activiteiten ook banden hebben met criminele milieus, waar vaak met het begrip *crime-terror nexus* naar wordt verwezen. Redenerend vanuit de idee dat zowel criminelen als terroristen behoren tot en worden gerekruteerd uit eenzelfde segment van de bevolking (BASRA, NEUMANN, & BRUNNER, 2016), is de kans op vermenging tussen beide milieus groot (GALLAGHER, 2016). Hoewel verschillende

studies wijzen op een overlap tussen de criminele wereld en het terroristisch milieu, zijn de resultaten zeker niet eenduidig (BASRA et al., 2016; NEUMANN, BASRA, LUTZ, & FERNANDEZ-BERTIER, 2018; SUMPTER & FRANCO, 2018).

In deze bijdrage beperken we ons tot jihadistisch terrorisme. In de literatuur spreekt men over vier generatiegolven, waarbij vooral de vierde en meest recente generatiegolf te maken heeft met jihadistisch terrorisme (COOLSAET, 2016; SAGEMAN, 2008). De eerste generatiegolf bestaat uit Al-Qaidakopstukken die voornamelijk actief waren in Afghanistan. De tweede generatiegolf kenmerkte zich door hoogopgeleide expats die uiteindelijk in de voetsporen zouden treden van diens voorgangers en deelnamen aan conflicten in onder meer Bosnië, Tsjetsjenië en Kasjmir (GALLAGHER, 2016). Zij stonden onder andere aan het roer van de aanslagen van 11 september 2001 (SAGEMAN, 2004). De derde generatiegolf, ook gekend als 'home-grown jihadis', was vooral actief in de daaropvolgende Irakoorlog en vertoonde een criminele achtergrond, terwijl de religieuze component al veel minder belangrijk bleek dan in de eerste twee generatiegolven (GALLAGHER, 2016). Dit manifesteerde zich nog meer bij de vierde generatiegolf. Religie als drijvende kracht achter terrorisme nam dus af naarmate de generatiegolven elkaar opvolgden (COOLSAET, 2016).

De vierde generatiegolf staat bekend als de 'fourth wave criminal jihadists' en vindt haar oorsprong in de oprichting van de Islamitische Staat. Er wordt vaak naar deze generatie verwezen als een generatie van gemarginaliseerde allochtone jonge mannen, zonder diploma en met een crimineel verleden (BASRA et al., 2016; THUIS et al., 2018; WEENINCK, 2019), die als *foreign fighter* zijn aangesloten bij een terroristische organisatie. Ze beschikken doorgaans over een lagere opleidingsgraad, zijn veelal werkloos en indien in loonarbeid, betreffen het vaak de zogenaamde *precarious jobs*. Ze zijn vatbaar voor gewelddadig jihadistisch gedrag (ILAN & SANDBERG, 2019) en 'geloven' in de Islam (BAKKER & DE BONT, 2016). Het betreffen lotgenoten die verbreederen en zich terugtrekken uit de door hen gepercipieerde onreine samenleving na blootstelling aan gevoelens van verontwaardiging en onbegrip, waarna ze deze willen zuiveren door de aanwending van geweld (ATRAN, 2011). Bovenstaand profiel werd intussen in meerdere studies teruggevonden (BAKKER & DE BONT, 2016; BASRA et al., 2016; HECKER, 2018; REKAWEK et al., 2019; THUIS et al., 2018; WEENINCK, 2019).

Wetenschappelijk onderzoek naar het profiel van Belgische jihadisten blijft tot op heden echter beperkt (VAN OSTAEYEN, 2016; VAN OSTAEYEN & VAN VLIJERDEN, 2018) terwijl we weten dat Belgische jihadisten – officiële cijfers anno 2018 wijzen op ongeveer 500 *foreign terrorist fighters*¹ (RENARD & COOLSAET, 2018) – proportioneel sterk vertegenwoordigd waren in Syrië en Irak. Vaak spitst onderzoek zich niet louter en alleen toe op een Belgische context, maar wordt ons land bestudeerd in combinatie met andere Europese lidstaten, zoals Nederland (BAKKER & DE BONT, 2016) of Luxemburg (NEUMANN et al., 2018). Hierna zullen we stilstaan bij wat de *crime-terror nexus* nu precies inhoudt en hoe deze kan worden bestudeerd. Vervolgens zullen de resultaten uit voorgaand empirisch onderzoek worden besproken, alvorens over wordt gegaan tot de beschrijving van de data, methoden en resultaten van deze studie. We besluiten met een aantal voorlopige conclusies, op basis van materiaal dat afkomstig is uit open bronnen. We reflecteren over de (beperkingen van de) data en de gehanteerde methode, en beschrijven opportuniteiten voor toekomstig onderzoek.

1 Hierbij dient opgemerkt te worden dat, in de definitie van de Belgische autoriteiten, een *foreign terrorist fighter* een inwoner is van België, maar niet noodzakelijk beschikt over de Belgische nationaliteit (RENARD & COOLSAET, 2018: 19).

2. WAT IS DE CRIME-TERROR NEXUS EN HOE WORDT DEZE BESTUDEERD?

De *crime-terror nexus* wordt doorgaans omschreven als “*the degree of overlap between organised crime and terrorism*” (GRABOSKY & STOHL, 2010: 2) of breder “*...any and all connections between terrorists and crime*” (MULLINS & WITHER, 2016: 6), waarbij dus ruimer wordt gekeken dan alleen georganiseerde criminaliteit. Hoewel tot de jaren '80 vaak beschouwd als afzonderlijke fenomenen, is de convergentie tussen criminaliteit en terrorisme geen nieuwe evolutie. Onder andere met het Zuid-Amerikaanse narco-terrorisme en de gevestigde coöperaties tussen drugkartels en verzetsgroeperingen kwam daar geleidelijk aan verandering in (MAKARENKO, 2004). Criminele en terroristische allianties trachtten aan de hand van het smeden van samenwerkingsverbanden illegitiem verkregen voordelen te maximaliseren en te ontsnappen aan de politionele en justitiële radar. Desondanks is er, na meer dan een kwarteeuw onderzoek, nog geen eensgezindheid: de *nexus* wordt door sommigen erkend (REITANO, CLARKE, & ADAL, 2017), terwijl anderen er eerder sceptisch tegenover staan (WILLIAMS, 2018).

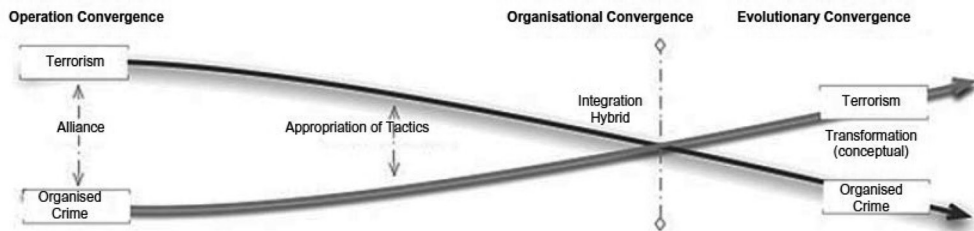
In de literatuur worden in grote lijnen drie typen *crime-terror nexus* onderscheiden: de institutionele, organisatorische en sociale *nexus*. Deze verschillende typen van een *crime-terror nexus* zijn indicatief voor de complexiteit van wat een dergelijke *nexus* kan betekenen: ze manifesteren zich op verschillende manieren en op verschillende niveaus. Vanuit een theoretisch perspectief variëren deze typen van een puur beschrijvende en 'loutere' overlap, tot een eerder causale link tussen de twee fenomenen.

De *institutional nexus* verwijst naar MAKARENKO'S (2004) drie institutionele connecties tussen criminele en terroristische groeperingen die zij beschrijft aan de hand van een zogenaamd verfijnd² '*crime-terror continuüm*' (MAKARENKO & MESQUITA, 2014) met drie typen van convergenties: operationele convergentie, organisatorische convergentie en evolutionaire convergentie (zie Figuur 1). De operationele convergentie heeft twee mogelijke verschijningsvormen. Enerzijds is een samenwerking of alliantie mogelijk tussen terroristische en georganiseerde criminele groeperingen, waarbij beide groeperingen een operationeel voordeel halen uit de samenwerking. Anderzijds is het mogelijk dat een groepering van het ene type (bv. georganiseerde criminele groepering) tactieken overneemt van groeperingen van het andere type (bv. terroristische groeperingen, of vice versa). De organisatorische convergentie heeft eveneens twee mogelijke verschijningsvormen: integratie of hybride. Bij integratie wordt een groepering van het ene type (bv. georganiseerde criminele groepering) volledig geïntegreerd in een groepering van het andere type (bv. terroristische groeperingen, of vice versa). Een hybride groep vertoont simultaan ideologische en economische motieven, die respectievelijk kenmerkend zijn voor terroristische en georganiseerde criminele groeperingen. Deze hybride groeperingen:

... either begin as [organised criminal groups] that appropriate terror tactics and simultaneously seek to secure political aims which dominates financial interests (...), or they begin as terrorist groups that appropriate criminal capabilities to the point that they begin to use their political (ideological) rhetoric as a façade for perpetrating [organised crime]. (MAKARENKO & MESQUITA, 2014: 260).

2 Er wordt door MAKARENKO en MESQUITA (2014) zelf van een 'verfijnd model' gesproken, aangezien het originele model (uiteengezet in MAKARENKO, 2004) een lineair model voorstelde, maar later bleek dat deze lineaire voorstelling niet (meer) beantwoordde aan de geëvolueerde en complexere werkelijkheid van de institutionele *crime-terror nexus*. Om tegemoet te komen aan de verschillende verschijningsvormen van de link tussen georganiseerde criminaliteit en terrorisme, werd een verfijnd model gecreëerd.

De evolutionaire convergentie heeft betrekking op een transformatie van het ene type organisatie naar het andere. In deze fase transformeren de groeperingen hun tactieken en motivaties zodanig dat ze niet langer als een organisatie van het vroegere type kunnen worden aangeduid. Echter, zoals MAKARENKO en MESQUITA (2014) terecht aangeven, is dit het lastigste type *crime-terror nexus* om te identificeren, omdat ze conceptueel van aard is.

FIGUUR 1. INSTITUTIONAL CRIME-TERROR NEXUS: VERFIJND MODEL (MAKARENKO & MESQUITA, 2014)

De *organizational nexus* verwijst naar de structurele en organisatorische overeenkomsten tussen delinquente jeugdgroepen en terroristische groeperingen (PAOLI, 2002). Samengevat kunnen de overeenkomsten in grote lijnen worden teruggebracht tot de volgende drie kenmerken:

- ze zijn betrokken bij criminele activiteiten, inclusief gewelddadige feiten;
- ze vereisen een absoluut *commitment* van de leden;
- ze leveren emotionele voordelen op zoals status, broederschap en identiteit (NEUMANN et al., 2018).

Beide voornoemde typen *crime-terror nexus* hanteren een mesoperspectief, respectievelijk georiënteerd op de institutionele convergenties en organisatorische overeenkomsten. De gebruikte data en methoden bij deze organisatiegeoriënteerde benaderingen zijn dus voornamelijk geënt op de bestudering van de overlap of gelijkenissen tussen enerzijds georganiseerde criminele groeperingen en anderzijds terroristische groeperingen. Bij de bestudering van deze typen *nexus* maakt men voornamelijk gebruik van primaire databronnen (zoals bevragingen van experts van publieke en private organisaties; bv. WEST SANDS ADVISORY, 2012) en open databronnen (zoals gerechtelijke documenten en mediaberichtgeving; bv. SHELLEY et al., 2005).

De derde en meest recent geponeerde *crime-terror nexus* staat bekend als de *social nexus* (BASRA et al., 2016). Deze *social nexus* focust specifiek op de bestaande sociale netwerken en milieus van criminelen en terroristen. Volgens NEUMANN et al. (2018: 15) worden criminelen en terroristen gerekruteerd uit een "*sociologically similar pools of people*". Het convergentiepunt tussen beide fenomenen zou vanuit deze optiek een hoofdzakelijk sociale basis kennen. Bij de bestudering van de *crime-terror nexus* vanuit dit perspectief wordt de overlap tussen criminaliteit en terrorisme benaderd vanuit een micro- en macroperspectief (RAVN, COOLSÆT, & SAUER, 2019; REITANO et al., 2017). De gebruikte data en methoden bij deze individu-georiënteerde benadering zijn gericht op een bestudering van individuen, diens omgeving en de bredere context waarin het individu opgroeit. Hiervoor worden veelal open bronnen (zoals mediabronnen) en, in mindere mate, secundaire databronnen (zoals politiebureaus) aangewend. Hierna gaan we dieper in op de studie van deze *social nexus*.

3. VOORGAAND EMPIRISCH ONDERZOEK INZAKE DE SOCIAL NEXUS

Onderzoek naar de *social crime-terror nexus* is beperkt, ook in België. Niettemin dient te worden opgemerkt dat empirisch onderzoek binnen terrorismeonderzoek in het algemeen eerder schaars is, of hoe SCHMID en JONGMAN (1988: 179) het formuleren: “*there are probably few areas in the social science literature in which so much is written on the basis of so little research*”.

Eén van de weinige studies die uitsluitend op een Belgische populatie betrekking heeft, is de studie van VAN OSTAEYEN en VAN VLIERDEN (2018). Zij bestudeerden de populatie Syriëstrijders met Belgische affiliaties aan de hand van de *Belgian Foreign Fighter Database* (BFFD), een zelfgecreëerde database. Zij creëerden deze dataset hoofdzakelijk op basis van open bronnen, zoals sociale media (VAN OSTAEYEN & VAN VLIERDEN, 2018). De oorspronkelijke dataset is uniek en bevat individuen die:

- (1) van Belgische afkomst zijn, officieel in België woonden of aangesloten waren bij een entiteit die vanuit België opereerde;
- (2) sinds 2011 probeerden om de Syrisch-Iraakse conflictzone te bereiken of die, volgens officiële gerechtelijke bronnen, verdacht worden van het willen ondernemen van een reis richting datzelfde conflictgebied;
- (3) de intentie hebben om zich aan te sluiten bij een lokale Syrische of Iraakse groepering, hetzij als *foreign terrorist fighters*, hetzij in een andere hoedanigheid.

De BFFD bevat informatie over 716 individuen, waarvan er effectief 683 kunnen worden aangeduid als *foreign terrorist fighters*; zij reisden af richting conflictgebieden. In hun bijdrage wordt gefocust op nationaliteit en afkomst, en kon minstens in 43% van de gevallen een Marokkaanse link worden teruggevonden. Opvallend is verder dat Rusland op de tweede plaats staat, met 6,6% van de individuen die een Russische link hebben. De Marokkaanse daderpopulatie bleek ook oververtegenwoordigd in Sharia4Belgium, Resto Du Tawhid en Zerkani, de befaamde Antwerpse en Brusselse ronselnetwerken. Daarnaast zouden zij vooral woonachtig zijn binnen de Antwerpse-Brusselse as.

VAN OSTAEYEN (2016) stelde in een eerdere bijdrage dat België het afgelopen decennium het grootste aantal *foreign terrorist fighters* binnenin West-Europa aanleverde en daarom, relatief gezien, wordt beschouwd als koploper op dat gebied. Ronselnetwerken zoals Sharia4Belgium, Resto Du Tawhid en Zerkani, alle geleid door radicale, charismatische predikers, liggen hier mede aan de basis. Deze netwerken kenden overlappingen, maar waren evenzeer verschillend. Waar Sharia4Belgium verschillende lagen uit de moslimgemeenschap wist aan te spreken, bestond het Zerkani-netwerk vooral uit jonge werkloze individuen met een criminele achtergrond die bereid waren om naar Syrië te vertrekken. Ze waren bovendien niet vertrouwd met de Islam (VAN OSTAEYEN, 2016). Het Zerkani-netwerk stond gekend voor de verkoop van gestolen goederen, waarna deze winsten werden gebruikt om volgelingen richting Syrië te sturen. Het netwerk opereerde dan ook veeleer als een criminele organisatie met toegang tot de nodige wapens (DUQUET & GORIS, 2018).

NEUMANN et al. (2018) verrichtten recent onderzoek naar het fenomeen van de *crime-terror nexus* in België en Luxemburg en maakten hiervoor hoofdzakelijk gebruik van verschillende open bronnen. Zo werden onder meer overheidsdocumenten en -rapporten, wetenschappelijke studies en krantenartikelen aangewend. Daarnaast werden expertinterviews uitgevoerd. De studie maakte deel uit van een groter Europees onderzoek (zie BASRA et al., 2016), en wees op het voorkomen van criminele verledens bij Europese jihadististen, maar

benadrukte in het bijzonder het voorkomen van twee specifieke ‘clusters’ in België. Het betreft enerzijds een ‘*skill nexus*’, wijzend op het feit dat criminele verledens vaak tot gevolg hebben dat men er criminele connecties op nahoudt die middelen, kennis en vaardigheden kunnen aanbrengen. Anderzijds werd gewezen op de zogenaamde ‘*prison nexus*’ waarmee de mogelijke convergentie wordt benadrukt van criminele en terroristische milieus in het Belgische gevangeniswezen (NEUMANN et al., 2018).

BAKKER EN DE BONT (2016) analyseerden de karakteristieken en motivaties van 370 Belgische ($n=211$) en Nederlandse ($n=159$) Syriëgangers aan de hand van open bronnen (zoals media-berichtgeving, overheidsrapporten en gerechtelijke uitspraken) en interviews met sleutelfiguren (regeringsfunctionarissen, Syrische vluchtelingen, familieleden van *foreign terrorist fighters* en actieve jihadi). Met hun onderzoek speelden ze in op het gebrek aan concrete empirische gegevens binnen het onderzoeksdomein en werd een poging ondernomen om een socio-demografisch en socio-economisch profiel te schetsen. Ze constateerden op basis van de dataset dat Belgische Syriëstrijders overwegend mannen zijn met een gemiddelde leeftijd van 23,8 jaar die in de helft van de aantoonbare gevallen een Marokkaanse afkomst kent. Vaak is men woonachtig in grootsteden zoals Antwerpen en Brussel. Verder gaat het meestal om individuen die doorgaans afkomstig zijn uit lage- en/of middenklasse gezinnen en indien het studenten betreft – zij maken een wezenlijk onderdeel uit van de steekproef – valt het op dat het merendeel van de opleidingen nooit wordt afgerond. Indien tewerkgesteld, is het vaak preciaire arbeid (bijvoorbeeld ongeschoold werk in de horeca-, bouw- of productiesector). Het gros is daarnaast reeds getrouwd, ondanks de jonge leeftijd. Wat betreft de proportie individuen met een criminele historiek binnen de steekproef, wordt deze op ruwweg 20% geschat. De auteurs maken echter geen opdeling tussen de Belgische en Nederlandse dataset, waardoor het dan ook niet mogelijk is om een opsplitsing te maken naar nationaliteit (BAKKER & DE BONT, 2016).

Indicaties van een *jihadist-criminal shared milieu* worden eveneens teruggevonden in internationale studies. De grootschalige studie van REKAWEK et al. (2019) baseerde zich op zowel open bronnen als judiciële bronnen en vond in zo’n 30% van de gevallen een crimineel verleden bij Europese jihadi’s ($n=326$). HECKER (2018) maakte evenzeer gebruik van open bronnen, een online platform met te consulteren rechterlijke uitspraken in het bijzonder, en rapporteerde een crimineel verleden tot 40% voor Franse verdachten ($n=137$) die terechtstonden in terrorismeprocessen. Twee recente Nederlandse studies waarin achtergrondkenmerken van individuen, verdacht van terroristische misdrijven ($n=279$) (THIJS et al., 2018), en achtergrondkenmerken van *foreign terrorist fighters* ($n=319$) (WEENINCK, 2019) worden bestudeerd, constateerden respectievelijk in 62% en 64% van de bestudeerde gevallen een criminele historiek. Waar THIJS et al. (2018) bevolkingsgegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) koppelden aan een geanonimiseerde lijst van terrorismeverdachten van het Openbaar Ministerie, baseerde WEENINCK (2019) zich veelal op politionele informatie.

Vermeldenswaardig zijn ook de internationale studies met enkele Belgische cases. Zo werd in de Nederlandse studie van LUIJIC et al. (2017) onderzoek verricht naar de socio-economische factoren van Europese terroristen ($n=27$), waaronder acht Belgen. De onderzoekers maakten daarbij gebruik van officiële gegevens, zoals politiedata, in combinatie met open bronnen. Gelet op het lage aantal Belgische cases kunnen hierover uiteraard geen zinvolle uitspraken worden gedaan. Het onderzoek kwam tot de vaststelling dat voor zowat de helft van de steekproef geweldsantecedenten konden worden teruggevonden. Daarnaast zou een lagere sociaaleconomische status dominerend zijn binnenin de daderpopulatie. In de studie van BASRA et al. (2016) werden ook Belgische individuen opgenomen ($n=13$). De stu-

die maakte gebruik van open bronnen, zoals krantenartikelen en overheidsrapporten. Zij rapporteerden dat geen algemeen profiel kon worden opgesteld op basis van de volledige Europese dataverzameling ($n=79$), maar konden wel enkele patronen vaststellen. Zo bleek het voornamelijk te gaan om jonge mannen, met een gemiddelde leeftijd van 25 jaar, die reeds naar Syrië waren afgereisd. Het gros (ongeveer 65%) van deze individuen bleek een gewelddadig en crimineel verleden te hebben.

Bovenstaande studies maken hoofdzakelijk gebruik van expertinterviews, open bronnen en secundaire databronnen (vooral politionele data en justitiële data). Zoals eerder gesteld, is empirisch onderzoek traditioneel eerder schaars in terrorismeonderzoek (SCHMID, 1988; SILKE, 2001), maar daar lijkt stilaan verandering in te komen (SCHUURMAN, 2018). SILKE (2001) stelt dat in de tweede helft van de jaren '90 de ruime meerderheid, namelijk 62%, van het onderzoek louter gebaseerd was op literatuuronderzoek, en dat interviews en databases respectievelijk slechts in 10% en 7% van de studies werden aangewend. SCHUURMAN (2018) stelt vast dat studies gepubliceerd tussen 2007 en 2016 in 39,2% van de gevallen uitsluitend gebruikmaken van literatuuronderzoek, terwijl interviews en databases respectievelijk in 15,8% en 8% van de gevallen worden aangewend (SCHUURMAN, 2018). Niettemin staat dit nog steeds in schril contrast met gerelateerde of overkoepelende onderzoeksdomeinen met een sterkere empirische traditie, zoals de criminologie (KLECK, TARK, & BELLOWES, 2006; WOODWARD, WEBB, GRIFFIN, & COPES, 2016).

Met deze bijdrage willen we verder bouwen op die empirische traditie en op basis van open bronnen nagaan of er een overlap kan worden vastgesteld tussen criminaliteit en terrorisme in België, door publiek beschikbare informatie over voor terrorisme-gerelateerde feiten veroordeelde individuen met Belgische nationaliteit te verzamelen. We trachten daarmee een beeld te schetsen van de criminele historiek van deze individuen, en een socio-demografisch en socio-economisch profiel op te maken. We willen in het bijzonder ook aandacht besteden aan de (mogelijke) beperkingen van dergelijke analyses op basis van open bronnen, en reflecteren over de andere databronnen die kunnen worden aangewend.

4. DATA EN METHODOLOGIE

De dataverzameling voor deze studie kaderde binnen een breder onderzoeksproject onder leiding van de onafhankelijke en niet-gouvernementele Slowaakse denktank GLOBSEC, waarbij het fenomeen van de *crime-terror nexus* op Europees niveau in kaart werd gebracht en bestudeerd. Nationale onderzoeksteams in elf Europese lidstaten namen deel aan het onderzoek: België, Bulgarije, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Nederland, Oostenrijk, Spanje, Verenigd Koninkrijk (REKAWEK et al., 2019).

Het GLOBSEC-project '*From criminals to terrorist and back*' is tot op heden de grootste empirische studie, afgaand op zowel het aantal variabelen waarvoor data werden verzameld als het aantal individuen die werden bestudeerd, in Europese context waarin onderzoek wordt gedaan naar de *crime-terror nexus* op een individueel niveau (REKAWEK, MATEJKA, BABIKOVA, NAGY, & RAFAY, 2017). Het project focuste specifiek op individuen die in 2015 gearresteerd werden (en voor 31 december 2018 veroordeeld werden) voor terrorisme-gerelateerde feiten, omdat dit – naar eigen zeggen – een jaar was met belangrijke terroristische aanslagen in West-Europa en vanwege een noodzakelijke afbakening omwille van (1) te veel potentiële onderzoekssubjecten en (2) mogelijke problemen inzake de beschikbaarheid van data (REKAWEK et al., 2017). De landen werden geselecteerd op basis van het aantal individuen dat gearresteerd werd voor terrorisme-gerelateerde feiten, zoals gerapporteerd aan Europool

en gepubliceerd in de TE-SAT rapporten (zie EUROPOL, 2020). Tot slot werd, met uitzondering van Griekenland en Ierland, gefocust op gearresteerden voor jihadistisch terrorisme. Griekenland en Ierland werden geselecteerd als vergelijkingsbasis, omdat de dreiging in deze landen eerder uit respectievelijk extreemlinkse en separatistische hoek kwam (REKAWEK et al., 2017).

De nationale onderzoeksteams stonden in voor het verzamelen en coderen van de data, op basis van een vooropgesteld codeboek. Voor elk individu werd dit codeboek, bestaande uit meer dan 120 vragen, ingevuld. Het codeboek bestaat uit tien clusters van variabelen: (1) algemene variabelen (o.a. of het individu gearresteerd werd in 2015 en of het individu veroordeeld was voor 31 december 2018); (2) socio-demografische variabelen (o.a. gekende aliassen en geslacht); (3) variabelen gerelateerd aan gezondheid (o.a. middelengebruik en mentale stoornissen); (4) variabelen met betrekking tot opleiding en tewerkstelling (o.a. opleidingsniveau en tewerkstellingsstatus); (5) variabelen met betrekking tot religie en ideologie (o.a. ideologische oriëntatie voorafgaand aan de arrestatie en of een religieuze conversie heeft plaatsgevonden); (6) variabelen met betrekking tot radicalisering (o.a. termijn van radicalisering en eerste blootstelling aan radicaliserende ideologieën); (7) variabelen met betrekking tot (para)militaire en *foreign fighting* ervaringen (o.a. voorgaande militaire ervaringen en het aantal gemaakte trips naar conflictgebieden); (8) criminaliteitsvariabelen (o.a. leeftijd bij eerst vastgestelde crimineel feit en eerdere detentie); (9) netwerkvariabelen (o.a. betrokkenheid van familie, vrienden en/of kennissen in terrorisme-gerelateerde activiteiten en/of andere criminele feiten) en (10) variabelen met betrekking tot de arrestatie in 2015 (o.a. of het individu geboren was in het land waar de arrestatie plaatsvond en of het individu alleen of in groep gearresteerd werd).

Voor het Belgische luik van dit onderzoeksproject (zie HARDYNS & SNAPHAAN, 2019) werden de data verzameld uit open bronnen. De dataverzameling en -codering werden simultaan, case per case uitgevoerd. Deze dataverzameling en -codering vond plaats in de periode februari 2018 tot en met juni 2019. Aan het einde van het dataverzamelingstraject (in juni 2019) werd een retroactieve screening uitgevoerd om na te gaan of de verzamelde en gecodeerde data geactualiseerd moesten worden. De dataverzameling gebeurde hoofdzakelijk aan de hand van GoPress Academic (zie GoPRESS, z.j.), een online zoekmachine die toelaat om een uitgebreid online archief van zowel Vlaamse als internationale kranten en magazines te doorzoeken. Daarnaast werden, in mindere mate, wetenschappelijke bronnen geraadpleegd, zoals boeken en artikelen in wetenschappelijke tijdschriften. Deze bronnen waren echter eerder schaars. Een door het onderzoeksteam aangelegde database met daarin tientallen namen van zowel Belgische als niet-Belgische individuen die rond de periode van 2015 werden verdacht van deelname aan terrorisme-gerelateerde feiten of hiervoor reeds waren veroordeeld, vormde het vertrekpunt. Zowel digitale krantartikelen, blogs (bv. EMMEJIHAD, z.j.) als wetenschappelijke tijdschriftartikelen en boeken (bv. PONSMAERS, 2017) werden aangewend om zicht te krijgen op relevante arrestaties en veroordelingen van Belgische jihadistrijders en diens namen en/of aliassen. Individuen die mogelijk in aanmerking kwamen om deel uit te maken van de steekproef werden vervolgens opgenomen in de database. Diegenen die niet aan de vastgelegde inclusiecriteria voldeden, werden uit de potentiële steekproef geschrapt, wat uiteindelijk resulteerde in 52 cases; individuen met de Belgische nationaliteit, die rond het jaar 2015 werden veroordeeld voor deelname aan terrorisme-gerelateerde feiten.

Voor elk individu werd de naam in GoPress Academic ingegeven. Waar sommige namen duizenden resultaten opleverden, gaven andere namen maar een handvol zoekresultaten weer. Alle zoekresultaten in het Nederlands werden daaropvolgend geselecteerd en ge-

exporteerd naar een pdf-bestand. Dit bestand werd systematisch gecodeerd aan de hand van het vooropgestelde codeboek. Indien een item uit het codeboek niet kon worden teruggevonden, werd dit item gecodeerd als *missing*. Er werd steeds getracht om informatie te valideren door ten minste twee onafhankelijke bronnen te raadplegen voor de codering van de items, maar dit was omwille van schaarste van de data niet steeds mogelijk. Voor de datacodering en beschrijvende analyses werd gebruikgemaakt van Microsoft Excel. Voor de geografische analyse en visualisatie werd gebruikgemaakt van ArcGIS.

Op basis van een verkennende analyse van de opgemaakte dataset, werd vastgesteld dat het vooral socio-demografische en socio-economische kenmerken, enerzijds, en informatie over participatie in terreurnetwerken en *foreign terrorist fighting* anderzijds zijn waarvoor betekenisvolle data gecodeerd konden worden. Andere kenmerken waren veelal niet terug te vinden in openlijk beschikbare data. Om deze reden beperken we ons in deze studie tot de volgende variabelen: geslacht, leeftijd, nationaliteit, woonplaats, opleiding, tewerkstellingsstatus, actuele persoonsstatus, aantal trips naar reisbestemmingen, reisbestemmingen, *foreign terrorist fighter*, terroristisch netwerk, jaartal van veroordeling, strafrechtelijk verleden, veroordelingen voor lichte criminaliteit en veroordelingen voor zware criminaliteit (zie Tabel 1).

TABEL 1. OVERZICHT EN OPERATIONALISERING VAN DE BESTUDEERDE KENMERKEN

Naam Variabele	Operationalisering Variabele
1. Geslacht	Het geslacht van het individu: 'man' of 'vrouw'.
2. Leeftijd	De leeftijd van het individu, ten tijde van het arrest of de veroordeling.
3. Nationaliteit	De nationaliteit(en) van het individu, ten tijde van het arrest of de veroordeling.
4. Woonplaats	De woonplaats van het individu, ten tijde van het arrest of de veroordeling.
5. Opleiding	Het hoogst behaalde diploma van het individu, ten tijde van het arrest of de veroordeling.
6. Tewerkstellingsstatus	De tewerkstellingsstatus van het individu, ten tijde van het arrest of de veroordeling.
7. Actuele persoonsstatus	De situatie waarin het individu verkeerde op het moment van het opstellen van het codeboek. Een onderscheid werd gemaakt tussen de status 'voortvluchtig', 'gearresteerd', 'gevangenisstraf', 'vrij' en 'overleden'.
8. Aantal trips naar reisbestemmingen	Het aantal gemaakte trips naar het buitenland, ten tijde van het arrest of de veroordeling.
9. Reisbestemmingen	De landen waar de individuen uit de steekproef naartoe reisden.
10. <i>Foreign terrorist fighter</i>	Het individu dat zijn land van herkomst verlaat met het oog om zich aan te sluiten bij een niet-statelijke gewapende groepering die deelneemt aan een buitenlands gewapend conflict en wordt gedreven door ideologie, religie en/of verwantschap. Relevante Belgische wetgeving is hierbij van toepassing: 'Titel I ter – Terroristische Misdrijven' van het Belgisch Strafwetboek (art. 137-141ter Sw.).
11. Terroristisch netwerk	Het betreffen netwerken die zijn geclassificeerd als <i>Foreign Terrorist Organizations</i> (FTO) door het United States Department of State of die door relevante Belgische wetgeving als zodanig worden beschouwd: 'Titel I ter – Terroristische Misdrijven' van het Belgisch Strafwetboek (art. 137-141ter Sw.).
12. Jaartal van veroordeling	Het jaartal waarin het individu werd veroordeeld voor terrorisme-gerelateerde feiten.
13. Strafrechtelijk verleden	Gekende voorgaande veroordelingen van het individu dienden als indicatie van een criminele historiek. Een onderscheid wordt daarbij gemaakt tussen lichte en zware criminaliteit (UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, 2015).

Naam Variabele	Operationalisering Variabele
14. Veroordelingen voor lichte criminaliteit	Als lichte criminaliteit worden gezien: (1) laster of belediging, (2) drugmisdrijven, (3) diefstal en (4) handelingen die in strijd zijn met de gedragsnormen van het publiek (UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, 2015).
15. Veroordelingen voor zware criminaliteit	Als zware criminaliteit worden gezien: (1) mishandeling, (2) inbraak, (3) onvrijwillige doodslag, (4) terrorisme, (5) beroving en (6) wapenovertradingen (UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, 2015).

5. RESULTATEN

In totaal werden 52 individuen bestudeerd. Voor deze individuen trachten we een socio-demografisch en socio-economisch profiel te schetsen, bespreken we hun betrokkenheid in verschillende terroristische netwerken, en focussen we in het bijzonder op hun strafrechtelijk verleden.

2015 was in België een recordjaar met tientallen terroristische veroordelingen. Tijdens het Sharia4Belgium-proces (CORR. ANTWERPEN, 2015), het grootste terrorismeproces uit de Belgische geschiedenis, werden meer dan 40 individuen veroordeeld voor hun betrokkenheid in terroristische activiteiten. Het merendeel, zijnde 51,9%, van de steekproef werd dan ook in 2015 veroordeeld ($n=27$), gevolgd door 15,4% in 2016 ($n=8$) en 11,5% in 2013 ($n=6$). Overige veroordelingen vonden plaats in 2012 ($n=4$ of 7,7%), 2014 ($n=2$ of 3,9%), 2017 ($n=3$ of 5,7%) en 2018 ($n=2$ of 3,9%).

Een grote groep individuen uit de steekproef ($n=20$ of 38,5%) is intussen overleden, een bijna even grote groep is voortvluchtig ($n=16$ of 30,8%). Dertien individuen (25,0%) zijn gearresteerd en zitten een gevangenisstraf uit, waarvan tien in België en drie in het buitenland. Drie individuen kregen ofwel een voorwaardelijke straf opgelegd of hebben intussen de gevangenis verlaten (5,7%).

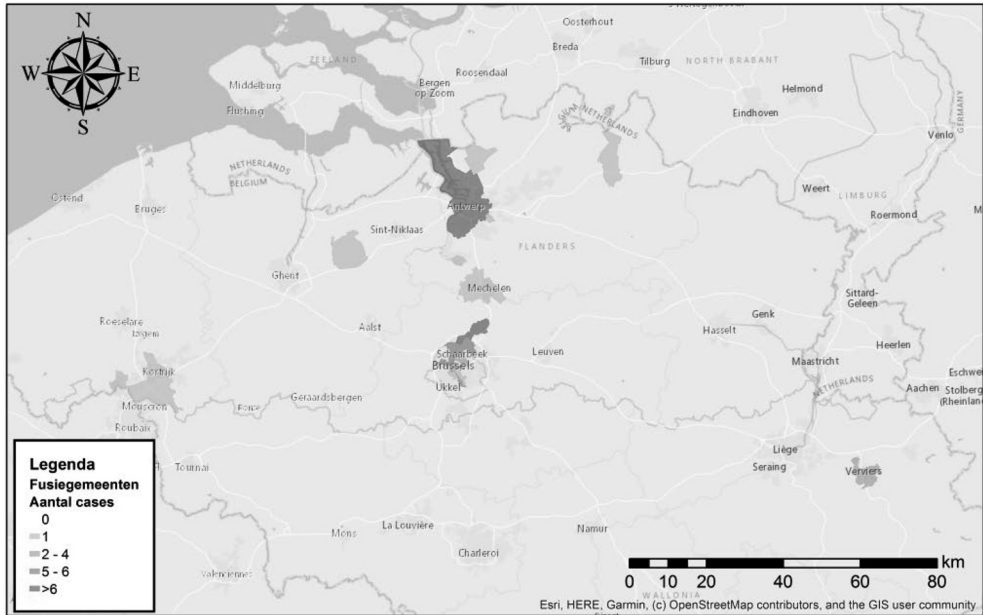
5.1 Socio-demografische en socio-economische karakteristieken

De steekproef bestaat hoofdzakelijk uit mannen (90,4%). De gemiddelde leeftijd bedraagt 26,3 jaar. Het jongste individu, intussen overleden, was pas zestien jaar, terwijl de oudste, intussen veroordeeld, 56 was. Mannen ($n=47$) zijn gemiddeld 25,9 jaar, terwijl vrouwen ($n=5$) gemiddeld 30,2 jaar oud zijn.

Meer dan 65% van het totale aantal veroordeelde individuen zou over een strikt Belgische nationaliteit beschikken ($n=34$). Slechts voor vijf individuen kan met enige zekerheid worden gerapporteerd dat zij ten tijde van het arrest of de veroordeling beschikten over een andere nationaliteit, naast de Belgische. Daarnaast zijn 17 Belgen (32,7%) met buitenlandse roots opgenomen in de steekproef: van Marokkaanse ($n=13$ of 25,0%), Turkse ($n=2$ of 3,9%), Algerijnse ($n=1$ of 1,9%) en Tsjetsjeense oorsprong ($n=1$ of 1,9%). Eén individu (1,9%) heeft heden ten dage een strikt Marokkaanse nationaliteit, maar beschikte ten tijde van het arrest wel over een dubbele nationaliteit. De Belgische nationaliteit werd hem later, tijdens zijn veroordeling, afgenomen.

Met betrekking tot de geografische spreiding van de woonplaatsen, kunnen we op basis van onze steekproef vaststellen dat ten tijde van het arrest of de veroordeling meer dan 85% van de individuen woonde in geclusterde zones rondom Antwerpen en Brussel (zie Figuur 2). De-

ze Antwerpse-Brusselse as (VAN VLIERDEN, 2016) diende veelal als speelterrein van gekende, en intussen veroordeelde, jihadi-ronselers. Zoals in Tabel 2 weergegeven, is het merendeel van de individuen afkomstig uit de provincie Antwerpen, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de provincie Vlaams-Brabant. Vermeldingswaardig is het feit dat alle individuen uit de provincie Vlaams-Brabant afkomstig zijn uit Vilvoorde; een stad aanpalend aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

FIGUUR 2. GEOGRAFISCHE SPREIDING 52 INDIVIDUEN, ABSOLUTE AANTALLEN

Hoewel we voor het merendeel van de individuen geen informatie met betrekking tot hun opleidingsniveau konden terugvinden (36 *missings*), zien we bij de individuen waarover we wel gegevens konden terugvinden een eerder lage scholingsgraad. Meer dan twee derde heeft enkel een getuigschrift lager onderwijs ($n=6$ of 37,5%) of een diploma secundair onderwijs ($n=5$ of 31,3%). Verder werd geen enkel diploma hoger onderwijs in de steekproef aangetroffen. Vijf individuen begonnen echter wel aan een universitaire opleiding (31,3%), maar ronden deze nooit af omdat zij ten tijde van hun studies allen naar buitenlandse conflictgebieden reisden.

Met betrekking tot de tewerkstelling valt het grote werkloosheidscijfer op, namelijk 86,1% ($n=31$). Slechts 13,9% ($n=5$) was tewerkgesteld ten tijde van het arrest of de veroordeling. Men was voornamelijk tewerkgesteld in zogenaamde *precarious jobs*, meestal in de horecasector, waarvoor veelal geen specifieke scholing is vereist (BAKKER & DE BONT, 2016; COLOMINA, DE FRANCE, & SAVEROT, 2019).

TABEL 2. ALGEMEEN OVERZICHT VAN DE SOCIO-DEMOGRAFISCHE EN SOCIO-ECONOMISCHE KARAKTERISTIEKEN (N=52)

Karakteristiek	Aantal	Percentage	Gemiddelde
Geslacht			
Man	47	90,4%	
Vrouw	5	9,6%	
Missing	0		
Leeftijd			26,3
Man			25,9
Vrouw			30,2
Woonplaats			
Provincie Antwerpen	21	40,4%	
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	16	30,8%	
Provincie Vlaams-Brabant	9	17,3%	
Andere	6	11,5%	
Missing	0		
Opleidingsniveau			
Lagere schoolopleiding	6	37,5%	
Middelbare schoolopleiding	5	31,3%	
Onafgewerkte universitaire opleiding	5	31,3%	
Hoger behaald diploma	0	0,0%	
Missing	36		
Tewerkstellingsstatus			
Tewerkgesteld	5	13,9%	
Werkloos	31	86,1%	
Missing	16		

5.2 Terreurnetwerken en foreign terrorist fighters

Het Belgische terrorismelandschap werd de afgelopen jaren gedomineerd door enkele ronsselnetwerken, in het bijzonder Sharia4Belgium, het Zerkani netwerk en Resto Du Tawhid (VAN OSTAEYEN, 2016). Meer dan 75% van de steekproef werd geronseld door Sharia4Belgium ($n=31$), en ten minste acht veroordeelden (19,5%) maakten deel uit van het Zerkani netwerk. Een minderheid ($n=2$ of 4,9%) bleek actief te zijn binnen Resto Du Tawhid. Drie individuen bleken niet geaffilieerd aan een Belgisch netwerk en sloten zich rechtstreeks aan bij Islamitische Staat na de uitroeping van het kalifaat.

Daarnaast sloten jihadstrijders zich ook aan bij buitenlandse terroristische groeperingen, vooral dan bij Islamitische Staat ($n=24$ of 57,1%). We vonden ook affiliaties terug met Majlis Shura Al Mujihadeen ($n=8$ of 19,0%), Jabhat Al-Nusra ($n=7$ of 16,7%) en al-Battar Katiba ($n=1$ of 2,4%). Anderen kenden dan weer een dubbeldidmaatschap, bijvoorbeeld Jabhat Al-Nusra in combinatie met Majlis Shura Mujihadeen ($n=2$ of 4,8%) (zie Tabel 3.).

TABEL 3. ALGEMEEN OVERZICHT VAN LIDMAATSCHAP VAN BINNEN- EN BUITENLANDSE TERRORISTISCHE NETWERKEN (N=52)

Terro-netwerk	Aantal	Totaal %
Belgische netwerken		
Sharia4Belgium	31	75,6%
Zerkani	8	19,5%
Resto du Tawhid	2	4,9%
<i>Geen affiliatie</i>	3	
<i>Missing</i>	8	
Buitenlandse netwerken		
Islamitische Staat	24	57,1%
Majlis Shura Al Mujihadeen	8	19,0%
Jabhat Al-Nusra	7	16,7%
Jabhat Al-Nusra & Majlis Shura Al Mujihadeen	2	4,8%
Al-Battar Katiba	1	2,4%
<i>Geen affiliatie</i>	3	
<i>Missing</i>	7	

TABEL 4. ALGEMEEN OVERZICHT VAN FOREIGN TERRORIST FIGHTERS EN HUN REISBESTEMMINGEN (N=52)

Foreign terrorist fighters en reisbestemmingen	Aantal individuen	Aantal trips	Percentage
Foreign terrorist fighter (n=50)			
Ja	46		92,0%
Nee	4		8,0%
<i>Missing</i>	2		
Reisbestemmingen (n=97)			
Syrië		56	57,6%
Turkije		21	22,2%
Irak		3	3,1%
Libanon		3	3,1%
Frankrijk		2	2,1%
Jemen		2	2,1%
Nederland		2	2,1%
Australië		1	1,0%
Egypte		1	1,0%
Griekenland		1	1,0%
Marokko		1	1,0%
Roemenië		1	1,0%
Spanje		1	1,0%
Verenigd Koninkrijk		1	1,0%
Zwitserland		1	1,0%

Het gros van de steekproef ($n=46$ of 92,0%) reisde af naar conflictgebieden en kan worden geclassificeerd als *foreign terrorist fighter*. Sommigen reisden niet af richting conflictgebieden ($n=4$ of 8,0%); deze individuen werden niet als *foreign terrorist fighters* geclassificeerd (zie Tabel 4). Vooral ronselaars behoren niet tot de groep van *foreign terrorist fighters*, omdat zij het Belgische grondgebied nooit verlieten. Zij verkozen om lokaal te opereren en hun netwerken verder uit te breiden en aan te sturen.

De 46 *foreign terrorist fighters* maakten in totaal (ten minste) 92 trips. Wanneer we kijken naar alle individuen uit de steekproef vinden we informatie terug over ten minste 97 trips. Dat komt overeen met gemiddeld twee trips per individu, meestal naar Syrië. Als we kijken naar de reisbestemmingen blijkt Turkije, als transitland richting Syrië, een vrij populaire bestemming te zijn. Slechts enkelingen maakten meer dan twee reizen. Ook alle vrouwen uit de steekproef zijn naar het buitenland getrokken, ook veelal naar Syrië en specifiek, naar Aleppo en Raqqa. Zowel conflictgebieden als niet-conflictgebieden werden in het overzicht opgenomen. Opmerkelijk is het lage aantal teruggevonden trips naar Irak, op basis van deze open bronnen verzameling.

5.3 Strafrechtelijk verleden

Voor veertien individuen kon worden vastgesteld dat zij minstens één strafrechtelijke veroordeling op hun naam hebben staan vóór 2015. Voor negentien individuen konden geen strafbare feiten worden teruggevonden. Dit betekent dat, voor wat betreft de individuen waarover informatie met betrekking tot hun strafrechtelijk verleden kon worden teruggevonden ($n=33$), 42,4% van de gevallen beschikt over een criminele historiek (zie Tabel 5).

TABEL 5. ALGEMEEN OVERZICHT VAN INDIVIDUEN UIT DE STEEKPROEF EN HUN STRAFRECHTELIJK VERLEDEN (N=52)

Strafrechtelijk verleden	Aantal	Totaal %
Ja	14	42,4%
Nee	19	57,6%
Missing	19	

In totaal konden 34 misdrijven teruggevonden worden waarvoor zij werden veroordeeld (zie Tabel 6). We vinden zowel zware criminele feiten ($n=20$) terug, als lichte criminele feiten ($n=14$). Het gaat voornamelijk om diefstal ($n=4$), opzettelijke doodslag ($n=4$), inbreuken op de openbare ordehandhaving ($n=6$) en aan terrorisme-gerelateerde feiten ($n=7$). Het gaat om feiten die door Belgische onderdanen werden gepleegd nog vóór hun desbetreffende veroordeling voor terrorisme-gerelateerde feiten rond 2015. Meerdere individuen werden dus al eerder veroordeeld voor aan terrorisme-gerelateerde feiten.

TABEL 6. GEPLEEGDE CRIMINELE FEITEN,
OPGEDEELD NAAR SPECIFIEKE CRIMINALITEITSCATEGORIEËN (UNODC) (N=34)

Type criminaliteit	Aantal Licht	Aantal Zwaar	Totaal %
Terrorisme		7	20,6%
Inbreuken op openbare orde	6		17,7%
Opzettelijke doodslag		4	11,8%
Diefstal	4		11,8%
Mishandeling		3	8,8%
Drugs	3		8,8%
Onrechtmatig bezit of gebruik van vuurwapens		2	5,9%
Inbraak		1	2,9%
Laster of belediging	1		2,9%
Ontvoering		1	2,9%
Onopzettelijke doodslag		1	2,9%
Overval		1	2,9%
Eindtotaal	14 (41,2%)	20 (58,8%)	34 (100,0%)

6. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Deze studie levert een bijdrage aan de literatuur met betrekking tot de *crime-terror nexus* in België, door zowel socio-demografische en socio-economische kenmerken, als de criminele historiek van veroordeelde jihadisten in kaart te brengen. Aan de hand van een open bronnen dataverzameling werden in totaal 52 unieke cases bestudeerd. De gegevens werden nauwgezet verzameld aan de hand van een codeboek en volgens een vooraf vastgelegde procedure.

Hoewel veel informatie kon worden teruggevonden, zijn we er ons van bewust dat er ook beperkingen zijn verbonden aan de gebruikte methodologie. Cases die weinig of niet in de media zijn aan bod gekomen, zijn ofwel ondervertegenwoordigd in deze studie, ofwel onvolledig. De gegevens die werden teruggevonden via verschillende media konden bovendien niet worden gevalideerd via de officiële judiciële bronnen. Er wordt met andere woorden uitgegaan van journalistieke betrouwbaarheid.

Op basis van onze steekproef komen we min of meer tot volgend profiel van de Belgische jihadi:

- overwegend jonge mannen rond de 27 jaar;
- hoewel zij veelal beschikken over de Belgische nationaliteit, is een groot deel van buitenlandse origine;
- voornamelijk afkomstig uit de (buitenwijken van) grootsteden;
- met een eerder lage scholingsgraad;
- en een hoge werkloosheidsgraad;
- gerekruteerd door ronselaars van (lokale) terroristische netwerken.

Een aantal zaken is daarbij opvallend: meer dan een kwart van de individuen heeft Marokkaanse roots. Die Belgisch-Marokkaanse verwevenheid werd ook teruggevonden in voorgaand onderzoek (VAN VLIERDEN, LEWIS, & RASSLER, 2018) en zou verklaard kunnen worden

vanuit de integratiedeficiëntietheorie die stelt dat minder goed geïntegreerde bevolkingsgroepen doorgaans vatbaarder zijn voor negatieve milieu-invloeden (PASCARELLI, 2018). Meer dan 85% van de individuen was woonachtig in of rondom de as Antwerpen-Brussel. Ook dit werd vastgesteld in eerder onderzoek (VAN VLIJEDEN, 2016). 85% van de individuen bleek aangesloten bij Sharia4Belgium of het Zerkani netwerk. NEUMANN et al. (2018) wijzen op het grote aantal *foreign terrorist fighters* die waren aangesloten bij één van beide terreurgroepen. Van veel individuen kon het opleidingsniveau niet worden achterhaald op basis van open bronnen. Toekomstig onderzoek zou zich kunnen focussen op het reconstrueren van de schoolloopbaan en nagaan of en welke alarmsignalen in die periode zijn afgegaan.

In deze studie konden we ook een duidelijke overlap vaststellen met vroeger gepleegde criminele feiten, wat het bestaan van een '*fourth wave criminal jihadist*' empirisch lijkt te bevestigen (FIELD, 2009; SAGEMAN, 2004). In 42,4% van de bestudeerde cases kon een strafrechtelijk verleden worden teruggevonden. Dit sluit aan bij eerdere studies, die gaan van 20% (BAKKER & DE BONT, 2016) tot 65% (BASRA et al., 2016). Er dient te worden opgemerkt dat een aantal van die vroeger gepleegde feiten ook al te maken hadden met terrorisme.

Dit onderzoek is slechts een eerste beschrijvende aanzet met betrekking tot de *crime-terror nexus* in België. Wil men dit in de toekomst diepgaander kunnen bestuderen, moeten een aantal problemen worden aangepakt (DAWSON, 2019):

Ten eerste het probleem van de specificiteit. Het profiel dat we geschetst hebben, is een profiel dat aansluit bij een grotere groep van individuen. Men moet er daarom zeer goed over waken dat men niet vervalt in termen van oorzaak-gevolg. Vandaag is het vooral de vierde generatiegolf, de '*fourth wave criminal jihadists*', die het terrorismediscours domineert. Deze groep bevindt zich in een soort overgangsfase waarin erkenning en bevestiging centraal komen te staan (ATRAN, 2016). Slechts een kleine minderheid van die groep gaat echter effectief over tot gewelddadige radicalisering en maakt zich uiteindelijk ook schuldig aan terrorisme. Met deze specificiteitsvraag, dient men op zoek te gaan naar die factoren, processen en mechanismen die een verklaring kunnen bieden voor het gestelde gedrag, en die dus specifiek zijn voor de bestudeerde groep. Men zou hier de vraag ook kunnen omkeren: waarom gaat een deel van de criminelen niet over tot terrorisme? En waarom heeft een deel van de voor terrorisme-gerelateerde feiten veroordeelde individuen geen criminele historie? Hierbij verdienen de manifestatie van mogelijke generatie-effecten de nodige aandacht. Het is bovendien ook relevant te vermelden dat het noodzakelijk is om een open blik te houden ten aanzien van terroristische en extremistische dreigingen uit andere hoeken.

Ten tweede het probleem van de risicofactorbenadering, oftewel de noodzaak van de omshakeling van profiel naar proces. Het opstellen van een profiel aan de hand van socio-demografische en socio-economische karakteristieken is geenszins voldoende om de mechanismen te achterhalen die leiden tot gewelddadige radicalisering en terrorisme. Het zijn hoogstens zeer ruwe indicatoren voor risicofactoren, maar daarnaast is het bovendien belangrijk niet blind te staren op risicofactoren en ook protectieve factoren te bestuderen. Eerder dan socio-demografische en socio-economische karakteristieken te bestuderen en hiertussen correlaties te veronderstellen, stelt ATRAN (2011) dat de focus veeleer dient te worden gelegd op sociale netwerken en diens groepsdynamieken aangezien deze bepalend kunnen zijn voor en meespelen in de vorming en werking van terroristische netwerken.

Ten derde het probleem op vlak van data. Het bestuderen van de relatie tussen (georganiseerde) criminaliteit en terrorisme is allesbehalve evident, omwille van databeperkingen.

Officiële databronnen zijn voor zeer impactvolle criminele activiteiten, zoals terrorisme, immers vaak ontoegankelijk (KLEEMANS, 2014). Het is daarom ook niet vreemd dat terrorisme-onderzoek veelal gebruikmaakt van open bronnen (SILKE, 2001). Wanneer we moeten terugvallen op open bronnen moeten we rekening houden met enkele belangrijke beperkingen, zoals beperkingen met betrekking tot de accuraatheid (zelfs gerenommeerde media rapporteren weleens feitelijke onjuistheden) en *bias* (zo zijn er immers verschillende selectiemechanismen die bepalen of en hoe bepaalde zaken in de media gebracht worden) (SILKE, 2001). Politionele en gerechtelijke gegevens, en gegevens van andere veiligheids- en inlichtingendiensten, zijn noodzakelijk om een vollediger beeld te kunnen schetsen van de *crime-terror nexus*. In algemene zin is het van belang dat binnen terrorismeonderzoek wordt ingezet op de verzameling en het gebruik van primaire data (SCHUURMAN, 2018; SCHUURMAN & ELKMAN, 2013). De resultaten moeten dus geïnterpreteerd worden in het licht van de beperkingen op het gebied van de beschikbaarheid van data en het gebruik van een niet-representatieve steekproef van de totale populatie. Daarnaast kampen we met een beperking omwille van voortschrijdende inzichten. Onze dataverzameling en -codering werd in juni 2019 afgerond, maar de ontwikkeling rond de geïncludeerde individuen schrijden voort (zie bv. VAN VLIEDEN, 2020). Om die reden hebben deze vaststellingen louter een signaalfunctie.

Toekomstig onderzoek kan de resultaten van deze bijdrage verifiëren door middel van officiële en accuratere databronnen, zoals judiciële en politionele bronnen (WEENINCK, 2019), waarbij ook criminele carrières van veroordeelde terroristen, hun netwerken en hun drijfveren worden bestudeerd. Criminele verledens zouden kwantitatief in kaart kunnen worden gebracht aan de hand van politionele cijfers, detentie- en strafdossiers. Het kwantificeren en visueel in kaart brengen van relaties tussen mensen, groepen en organisaties kan bij voorkeur gebeuren door middel van een sociale netwerkanalyse. Motivaties en drijfveren kunnen dan weer beter worden bestudeerd aan de hand van kwalitatieve methoden, zoals diepte-interviews met veroordeelden voor terrorisme-gerelateerde feiten (of hun vertrouwenspersonen) of expertinterviews met sleutelfiguren, zoals advocaten of penitentiair personeel die in nauw contact staan met de veroordeelden.

In het begin van deze bijdrage merkten we op dat de *crime-terror nexus* zich manifesteert op verschillende niveaus. Tot op heden werd voornamelijk een overlap vastgesteld, zoals eerder beschreven, maar het is belangrijk om vanuit een etiologisch perspectief te onderzoeken welke processen en mechanismen ten grondslag liggen aan een eventuele causale link tussen (georganiseerde) criminaliteit en terrorisme. Hier zijn kwaliteitsvolle statistische analyses voor nodig, echter, om kwaliteitsvolle statistische analyses uit te voeren, dient de input hiervan te bestaan uit kwaliteitsvolle en voldoende data (om voldoende statistische *power* te genereren). Tot op heden werd binnen terrorismeonderzoek per definitie zeer weinig (inferentieel) statistisch onderzoek toegepast: SILKE (2001) stelt vast dat eind jaren '90 gemiddeld 81% van de gepubliceerde terrorismestudies geen enkele statistische analyse toepaste en SCHUURMAN (2018) stelde recent vast dat het gebruik hiervan toeneemt, maar dat nog altijd gemiddeld 78,1% van de studies geen gebruik maakte van statistische analyses. Er ligt hier dus nog een belangrijk onontgonnen terrein. Het toepassen van meer datagedreven methoden is, mits de data kwaliteitsvol en volledig zijn, aanbevelingswaardig. Een dergelijke aanpak leverde immers al nuttige inzichten op bij de bestudering van criminele netwerken (DUIJN, 2016). Idealiter zijn dit *multilevel* analyses die mechanismen op verschillende niveaus (micro-meso-macro) in ogenschouw nemen en waarmee de onderzoekers ook in staat zijn om de relatieve belangrijkheid van de verschillende niveaus te ontrafelen. Het is namelijk belangrijk te benadrukken dat de drie benaderingen (of drie typen *crime-terror nexus*) elkaar niet uitsluiten en dus complementair zijn. De ene benadering is niet noodza-

kelijk beter (ten minste vanuit een theoretisch oogpunt; empirisch dient dit nog getoetst te worden), maar ze hanteren een ander perspectief en een andere definitie van (het niveau van) de *crime-terror nexus*.

REFERENTIES

- ATLAN, S. (2011). Who becomes a terrorist today? In C. P. Webel & J. A. Arnaldi (Eds.), *The ethics and efficacy of the global war on terrorism. Twenty-first century perspectives on war, peace, and human conflict* (pp. 45-58). New York: Palgrave Macmillan.
- ATLAN, S. (2016). The devoted actor: Unconditional commitment and intractable conflict across cultures. *Current Anthropology*, 57, S192-S203.
- BAKKER, E., & DE BONT, R. (2016). Belgian and Dutch jihadist foreign fighters (2012–2015): Characteristics, motivations, and roles in the war in Syria and Iraq. *Small War & Insurgencies*, 27(5), 837-857.
- BASRA, R., & NEUMANN, P. R. (2017). Crime as jihad: Developments in the crime-terror nexus in Europe. *Combating Terrorism Center at West Point*, 10(9), 1-6.
- BASRA, R., NEUMANN, P. R., & BRUNNER, C. (2016). Criminal pasts, terrorist futures: European jihadists and the new crime-terror nexus. *Perspectives on Terrorism*, 10(6), 25-40.
- COLOMINA, P., DE FRANCE, O., & SAVEROT, D. (2019). *From criminals to terrorists and back. Quarterly report: France vol. 2*. Geraadpleegd via <https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2019/01/From-Criminals-To-Terrorists-And-Back-Quarterly-Report-France-Vol-2.pdf>
- COOLSAET, R. (2016). *Facing the fourth foreign fighters wave: What drives Europeans to Syria, and to IS? Insights from the Belgian case*. *Egmont Paper*. Brussels, Belgium: Egmont-Royal Institute for International Relations
- DAWSON, L. (2019). Clarifying the explanatory context for developing theories of radicalization: Five basic considerations. *Journal for Deradicalisation*, 18, 146-184.
- DUIJN, P. A. C. (2016). *Detecting and disrupting criminal networks. A data driven approach*. Universiteit van Amsterdam [PhD thesis]. Geraadpleegd via https://pure.uva.nl/ws/files/6918257/Duijn_Thesis_complete_.pdf
- DUQUET, N., & GORIS, K. (2018). The illicit gun market in Belgium: A lethal cocktail of criminal supply and terrorist demand. In N. Duquet (Ed.), *Triggering terror: Illicit gun markets and firearms acquisition of terrorist networks in Europe* (pp. 21-80). Brussels: Flemish Peace Institute.
- EMMEJIHAD. (z.j.). ExcuseMeMyEnglish – A research blog about jihad in and out of Belgium. Geraadpleegd via <https://emmejihad.wordpress.com/>
- EUROPOL. (2020). *EU terrorism situation & trend report (TE-SAT). Reviewing the terrorism phenomenon*. Geraadpleegd via <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report#fndtn-tabs-o-bottom-2>
- FIELD, A. (2009). The 'new terrorism': Revolution or evolution? *Political Studies Review*, 7(2), 195-207.
- GALLAGHER, M. (2016). 'Criminalised' Islamic state veterans – A future major threat in organised crime development? *Perspectives on Terrorism*, 10(5), 51-67.
- GOPRESS. (z.j.). Over GoPress. Geraadpleegd via <https://academic.gopress.be/info/nl/about>
- GRABOSKY, P. N., & STOHL, M. (2010). *Compact criminology: Crime and terrorism*. London: SAGE Publications Ltd.
- HARDYNS, W., & SNAPHAAN, T. (2019). *From criminals to terrorists and back. Quarterly report: Belgium vol. 2*. Geraadpleegd via <https://www.globsec.org/publications/from-criminals-to-terrorists-and-back-quarterly-report-belgium-vol-2/>

- HECKER, M. (2018). *137 shades of terrorism: French jihadists before the courts*. The Institut français des relations internationales (Ifri). Geraadpleegd via https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/hecker_137_shades_of_terrorism_2018.pdf
- ILAN, J., & SANDBERG, S. (2019). How 'gangsters' become jihadists: Bourdieu, criminology and the crime-terrorism nexus. *European Journal of Criminology*, 16(3), 278-294.
- KLECK, G., TARK, J., & BELLOW, J. J. (2006). What methods are most frequently used in research in criminology and criminal justice? *Journal of Criminal Justice*, 34(2), 147-152.
- KLEEMANS, E. R. (2014). Organized crime research: Challenging assumptions and informing policy. In E. Cockbain & J. Knutsson (Eds.), *Applied Police Research: Challenges and Opportunities (Crime Science Series)* (pp. 57-67). London: Routledge.
- LUJIC, V., VAN PROOIJEN, J. W., & WEERMAN, F. (2017). Beyond the crime-terror nexus: Socio-economic status, violent crimes and terrorism. *Journal of Criminological Research Policy and Practice*, 3(3), 158-172.
- MAKARENKO, T. (2004). The crime-terror continuum: Tracing the interplay between transnational organised crime and terrorism. *Global Crime*, 6(1), 129-145.
- MAKARENKO, T., & MESQUITA, M. (2014). Categorising the crime-terror nexus in the European Union. *Global Crime*, 15(3-4), 259-274.
- MULLINS, S., & WITHER, J. K. (2016). Terrorism and organized crime. *Connections: The Quarterly Journal*, 15(3), 65-82.
- NEUMANN, P. R., BASRA, R., LUTZ, F., & FERNANDEZ-BERTIER, M. (2018). *The crime-terror nexus in Belgium and Luxembourg*. Paper presented at the Crime-Terror Nexus in Belgium and Luxembourg, Egmont Palace, Brussels.
- PAOLI, L. (2002). The paradoxes of organized crime. *Criminal Law and Social Change*, 37(1), 51-97.
- PASCARELLI, P. V. (2018). Identities 'Betwixt and between': Analyzing Belgian representation in 'homegrown' extremism. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 10(3), 225-248.
- PONSAERS, P. (2017). *Jihadi's in België: De route van Zaventem en Maalbeek*. Antwerpen: Maklu.
- RAVN, S., COOLSAET, R., & SAUER, T. (2019). Rethinking radicalisation: Addressing the lack of a contextual perspective in the dominant narratives on radicalisation. In N. Clycq, C. Timmerman, D. Vanheule, R. Van Caudenberg, & S. Ravn (Eds.), *Radicalisation: A marginal phenomenon or a mirror to society?* Leuven: Leuven University Press.
- REITANO, T., CLARKE, C., & ADAL, L. (2017). *Examining the nexus between organised crime and terrorism and its implications for EU programming*. Geraadpleegd via <https://icct.nl/wp-content/uploads/2017/04/OC-Terror-Nexus-Final.pdf>
- REKAWEK, K., MATEJKA, S., BABIKOVA, M., NAGY, T., & RAFAY, J. (2017). *From criminals to terrorists and back? – Kick off report*. Geraadpleegd via <https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2017/12/Crime-Crime-Terror-Nexus-update.pdf>
- REKAWEK, K., SZUCS, V., BABIKOVA, M., & LOZKA, K. (2019). *The input: Pathways to jihad. A thematic analysis of 310 cases*. Geraadpleegd via <https://www.globsec.org/news/pathways-of-radicalization-of-european-jihadis/>
- RENARD, T., & COOLSAET, R. (2018). From the kingdom to the caliphate and back: Returnees in Belgium. In T. Renard & R. Coolsaet (Eds.), *Returnees: Who are they, why are they (not) coming back and how should we deal with them? Assessing policies on returning foreign terrorist fighters in Belgium, Germany and the Netherlands* (Egmont paper 101). Geraadpleegd via http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2018/02/egmont.papers.101_online_v1-3.pdf?type=pdf
- SAGEMAN, M. (2004). *Understanding terror networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- SAGEMAN, M. (2008). *Leaderless jihad: Terror in the twenty-first century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- SCHMID, A. P., & JONGMAN, A. J. (1988). *Political terrorism: A new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, and literature*. New Brunswick: Transaction Books.
- SCHUURMAN, B. (2018). Research on terrorism, 2007-2016: A review of data, methods, and authorship. *Terrorism and Political Violence*.
- SCHUURMAN, B., & EIJKMAN, Q. (2013). *Moving terrorism research forward: The crucial role of primary sources*. International Centre for Counter-Terrorism. Geraadpleegd via <https://www.icct.nl/download/file/Schuurman-and-Eijkman-Moving-Terrorism-Research-Forward-June-2013.pdf>
- SHELLEY, L. I., PICARELLY, T. J., IRBY, A., HART, D. M., CARAIG-HART, P. A., WILLIAMS, P., . . . COVILL, L. (2005). Methods and motives: Exploring links between transnational organized crime and international terrorism. *Trends in Organized Crime*, 9(2).
- SILKE, A. (2001). The devil you know: Continuing problems with research on terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 13(4), 1-14.
- SUMPTER, C., & FRANCO, J. (2018). Migration, transnational crime and terrorism: Exploring the nexus in Europe and Southeast Asia. *Perspectives on Terrorism*, 12(5), 36-50.
- THIJS, F., RODERMOND, E., & WEERMAN, F. (2018). *Verdachten van terrorisme in beeld: Achtergrondkenmerken, 'triggers' en eerdere politiecontacten*. Amsterdam: Politie & Wetenschap/NSCR.
- UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. (2015). *International Classification of Crime for Statistical purposes (ICCS) (Version 1.0)*. Geraadpleegd via https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_English_2016_web.pdf
- VAN OSTAEYEN, P. (2016). Belgian radical networks and the road to the Brussels attacks. *Combating Terrorism Center at West Point*, 9(6), 7-12.
- VAN OSTAEYEN, P., & VAN VLIERDEN, G. (2018, May). Citizenship and ancestry of Belgian foreign fighters. *ICCT Policy Brief*.
- VAN VLIERDEN, G. (2016). Molenbeek and beyond. The Brussels-Antwerp axis as hotbed of Belgian jihad. In A. Varvelli (Ed.), *Jihadist hotbeds: Understanding local radicalization processes* (pp. 49-61). Geraadpleegd via https://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/jihadist.hotbeds_ebook.pdf
- VAN VLIERDEN, G. (2020, 2 januari). Ze zijn geen Belg meer: Nationaliteit van zes Syriëstrijders afgepakt. *Het Laatste Nieuws*. Geraadpleegd via <https://www.hln.be/de-krant/zij-zijn-geen-belg-meer-nationaliteit-van-zes-syriestrijders-afgepakt-a3e2a04c/>
- VAN VLIERDEN, G., LEWIS, J., & RASSLER, D. (2018). Beyond the caliphate: Islamic State activity outside the group's defined wilayat, Belgium. *Combating Terrorism Center at West Point*. Geraadpleegd via <https://ctc.usma.edu/app/uploads/2018/02/CTC-Beyond-the-Caliphate-Belgium.pdf>
- WEENINCK, A. (2019). *De Syriëgangers*. Geraadpleegd via <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/algemeen/publicaties-archief/publicaties-2018/politie-2019-rapport-de-syriegangers.pdf>
- WEST SANDS ADVISORY. (2012). *Europe's crime-terror nexus: Links between terrorist and organised crime groups in the European Union*. Geraadpleegd via <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201211/20121127ATT56707/20121127ATT56707EN.pdf>
- WILLIAMS, P. (2018, April 20). The organized crime and terrorist nexus: Overhyping the relationship. Geraadpleegd via <https://worldview.stratfor.com/horizons/fellows/phil-williams/20042018-organized-crime-and-terrorist-nexus-overhyping-relationship>
- WOODWARD, V. H., WEBB, M. E., GRIFFIN, O. H., & COPES, H. (2016). The current state of criminological research in the United States: An examination of research methodologies in criminology and criminal justice journals. *Journal of Criminal Justice Education*, 27(3), 340-361.

Wetgeving

Strafwetboek van 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867, 3133.

Rechtspraak

Corr. Antwerpen 11 februari 2015, *NJW* 2015, 280.